

omni jure in subditos privetur, necesse est, ut speciali pœna et sententia declaretur aut imponatur.

4. *Quid si pœna privationis dominii in jure imponatur ut ab homine infligenda.* — Est autem ulterius advertendum, duobus modis posse hujusmodi pœnam jure ferri. Primo, ut a judice imponendam; secundo, ut ipso facto ex vi juris contrahendam. Quando priori modo fit, manifestum est non sufficere delictum publice commissum esse, et ratione illius excommunicationem esse contractam, ut possint subditi tributa, vel alia obsequia debita hujusmodi dominis excommunicatis denegare, quia donec talis pœna per sententiam judicis eis imponatur, illam de facto non incurrerunt; ergo non sunt privati jure suo; ergo nec possunt a subditis propria auctoritate illo privari. In quo est differentia inter dominium, quod respicit communem et politicum usum rerum vel personarum, et jurisdictionem, quæ versatur circa actus forenses, ut sunt judicare, dispensare, leges ferre; nam hæc licet non statim prorsus auferatur quasi in habitu, suspenditur tamen quantum ad usum, seu tollitur quantum ad actum, etiam in jurisdictione temporali, ut ostendemus sectione sequenti. At vero dominium nec quoad usum ipso facto suspenditur per excommunicationem. Et ideo, si lex etiam specialis talem pœnam non imponit ut ipso facto incurram, donec a judice imponatur, nemo potest ratione illius excommunicatum privare jure suo.

5. *Quid si hæc pœna imponatur ut ipso jure incurram.* — Quando autem lex ipso facto imponit talem pœnam, videri posset, statim ac de delicto constat, debere hujusmodi subditos negare omnem subjectionem, et consequenter communicationem his dominis, quia jam illi domini non sunt, cum ipso jure fuerint privati; ergo neque alii sunt subditi; ergo nullus eis superest licitæ communicationis titulus. Nihilominus dicendum est, etiam tunc requiri sententiam judicis declaratoriam criminis specialiter latam in talem personam, ut subditi teneantur illi denegare obsequium alias debitum et omnem communicationem. Probat ex cap. Cum secundum leges, de Hæretic., in 6, ubi declaratur, quamvis hæreticorum bona sint ipso jure confiscata, confiscationis tamen executionem non debere fieri donec sententia sit super tali crimine promulgata; ergo eadem ratione non tenentur subditi alicujus principis ante de-

claratoriam sententiam privare principem suo jure, negando illi vectigalia, et alia quæ pertinent ad dominium ejus. Quanquam oppositum teneat Felinus, in cap. Rudolphus, de Rescriptis, et alii ex Canonistis, in cap. Cum non ab homine, de Judiciis. Verumtamen non video, qua sufficienti ratione illa obligatio suaderi possit, etiam ante Extravagantem *Ad evitanda*; post illam enim certissimum est non teneri, cum vitare quemquam non teneantur ante sententiam declaratoriam. Sed neque ante tenebantur, quia nemo tenetur exequi pœnam a lege statutam in alium, donec judicis auctoritate compellatur, quando pœna temporalis est, seu in expoliatione bonorum alterius consistit, ut citatum est ex dicto cap. Cum secundum leges. Quod quidem si efficax est, ut revera esse videtur, non solum probat non teneri subditos, sed etiam eis non licere negare hujusmodi dominis vectigalia, et se omnino eximere a dominio, et obsequio principibus debito, per se loquendo et ex vi censuræ. Probat, quia, si non tenentur, ideo est, quia illi principes, licet sint privati dominio directo, non tamen dominio utili seu jure utendi rebus suis, juxta dictum cap. Cum secundum leges. Sed hinc etiam concluditur eos non posse licite id facere, quia nemo potest auctoritate privata spoliare alterum usu rerum suarum, quando auctoritate legis non est privatus jure utendi.

6. Et declaratur ac confirmatur primo; nam, si privata persona in hæresim labatur, princeps secularis non potest licite privare illum possessione et usu rerum suarum, donec per sententiam declaretur, ut colligitur ex illo verbo cap. Cum secundum leges: *Fieri non debet*; ergo pari ratione non possunt subditi privare principem hæreticum usu et possessione sui regni ante sententiam declaratoriam, idemque est in omnibus criminibus. Patet consequentia, tum quia æquitas postulat, ut ex utraque parte servetur eadem proportio; tum etiam quia minorem potestatem habet subditus in principem, quam princeps in subditum. Et ideo fortasse in dicto c. Cum secundum leges, specialiter prohibetur principibus et dominis temporalibus, ne hanc executionem faciant ante sententiam declaratoriam Ecclesiæ, non quia inferioribus personis id non sit prohibitum, sed quia per se notum erat inferioribus nullam esse potestatem ad eam executionem faciendam. Secundo confirmatur, quia, si princeps ante sententiam declaratoriam non est privatus jure suo

quoad possessionem et usum, ergo nec subditi sunt absoluti a dominio utili, ut sic dicam, neque ab obligatione, quæ ex illo nascitur; ergo non possunt juste illis hæc denegare in iis, quæ alias licita et honesta sunt. Unde consequenter fit, ut cum eis communicare possint et debeant juxta citatum cap. Inter alia. Opinor tamen nullum speciale privilegium circa hoc eis esse concessum, ut libere et in omnibus etiam humanis communicare possint, ideoque solum posse id facere in iis, quæ ad suum munus explendum necessaria sunt, quia nec in dicto cap. Quoniam multos, de illis fit expressa mentio, neque quoad illam generalem concessionem est eadem ratio de illis, tum propter supra dicta, tum etiam quia non est inter has personas ille familiaris usus vitæ et cohabitationis, propter quem et propter periculum quod ex illo oritur, illa generalis concessio facta est. Et hanc sententiam significat Sylvest., verbo *Excommunicatio*, 5, n. 18, ubi alios refert.

7. *Possunt varias ob causas subditi principem excommunicatum tributis et aliis obsequiis privare.* — Dixi autem, per se loquendo et ex vi excommunicationis, quia ex aliis capitibus licitum esse potest hujusmodi subditis obedientiam, fidelitatem, tributa, et omnia obsequia his principibus negare, ut si sint hæretici vel schismatici, et rebelles Ecclesiæ, et subditi timeant, ex eorum principatu maximum periculum fidei et religionis sibi imminere; tunc enim jure defensionis possunt eos repellere et obedientiam ac fidelitatem negare. Quod facere possent, etiamsi non essent excommunicati, neque per Ecclesiam essent illis aliæ pœnæ impositæ, solum ob prædictum periculum reipublicæ. Et tantum esse posset periculum, tamque moraliter certum, ut non solum liceret, sed etiam teneretur talis respublica, si posset, tali principi resistere et a se illum expellere. Item contingere potest, ut, quamvis princeps secularis hujusmodi sit, Ecclesiæ pastores non possint vel non audeant sententiam declaratoriam contra illum proferre, et tunc censent aliqui licitum esse subditis ab eorum obedientia omnino recedere, ex quadam rati habitione seu tacita Ecclesiæ consensione, quæ tunc vim quamdam patitur, propter quam aperte non declarat voluntatem suam; ex facti tamen evidentia et magnitudine periculi, et aliis circumstantiis satis præsumitur hoc esse conforme voluntati ejus. Estque hoc satis probabile, quanquam moraliter non potest separari

a primo, id est, a periculo communis damni; nam quamdiu hoc non intervenit, sed solum personalis iniquitas ipsius principis, si Ecclesia illum sustinet et non declarat, nulla est sufficiens ratio ad præsumendum, quod id faciat invita, vel quia non audet, sed quia non vult tanta severitate uti, donec illa remedia suaviora adhibeat, et ideo non est facile præsumendum, quod velit aut tacite concedat facultatem subditis recedendi omnino ab obedientia talis principis.

8. Item oportet advertere, ante Concilium Constantiense hujusmodi principem excommunicatum publice, statim fuisse privatum ipso facto usu propriæ jurisdictionis, quamvis non esset privatus regno vel principatu, ut patebit ex dicendis sequenti disputatione, et ex hac parte videtur, potuisse subditos negare tali principi vectigalia, et alia tributa, quæ principaliter ei dantur propter administrandam justitiam. Hoc tamen non omnino habet nunc locum, quia post Extrav. *Ad evitanda*, usus jurisdictionis non auferitur usque ad sententiam declaratoriam, ut supra visum est, et ideo acta a tali excommunicato valent, quamdiu denunciatus non est, quamvis talis jurisdictio absolute nunc non sit efficax, et sufficiens per se ad compellendum, vel obligandum, ut in sequenti dubitatione magis explicabo. Solum excipitur casus in publico percussore clerici, qui nunc procedere posset, si contingeret principem esse hujusmodi, ita ut nulla tergiversatione posset celari.

9. *Princeps excommunicatus etiam denunciatus aut clerici percussor non potest privari vectigalibus aut tributis.* — Nihilominus tamen non videtur admittenda illa sententia, vel nunc pro illo casu, vel antea pro quocumque principe publice excommunicato. Primo quidem, quia tributa non dantur quasi distributiones pendentes ab actuali usu jurisdictionis, sed ratione tituli, et dominii, et obligationis ad regendam, et defendendam rempublicam, quæ non statim auferuntur propter excommunicationem. Deinde, quia licet talis princeps per se ipsum non possit exercere proprios actus jurisdictionis, qui sunt judicare, conferre officia, vel similia, tamen officia ab eo antea collata non statim vacant, quando non sunt puræ delegationes, sed ordinariæ, et ita per suos ministros posset justitiam administrare. Non ergo possunt subditi quoad hæc statim aliquid innovare circa hujusmodi principem, propter

excommunicationem etiam denunciata, donec vel ab Ecclesia expressa facultas illis detur, vel donec tanta fiat pertinacia, ut et fiat suspectus de hæresi, et consequenter etiam incipiat magnum aliquod periculum reipublicæ imminere.

40. *Nisi sit suspectus de hæresi, etc., cap. ult. de Pœnis.* — Cui sententiæ, ut a nobis exposita est, non parum favet caput ultimum de Pœnis, quamvis in contrarium soleat citari; ibi enim cum Comes quidam publice excommunicatus fuisset, et per duos annos in excommunicatione permansisset, Pontifex eum iterum admonendum jubet, et si non paruerit: *Vos (inquit) Ecclesias, in quibus aliquod jus habere dignoscitur, ab ejus debito absolventes, etc.*; non ergo erant jam absolutæ ex vi excommunicationis; et postea addit, etiam fideles subditos ejus denunciandos fuisse absolutos a juramento, significans ante illam denunciationem non fuisse absolutos. Considero etiam in illo textu, hujusmodi absolutionem, ac privationem esse pœnam distinctam ab excommunicatione, impositam propter contemptum ipsius excommunicationis, quod ibi etiam Abbas et Hostiensis notarunt. Denique animadverto, Pontificem ibi habuisse respectum ad illius Comitum nobilitatem, ut non statim severe puniendum duxerit, nisi prius iterum admoneretur: *Volentes (dicit) nobilitati parcere Comitum supradicti.* Ergo a fortiori supponit propter excommunicationem non statim esse factam copiam subditis denegandi jura suo principi. Et Abbas ibi cum aliis Doctoribus notat, ex illo textu colligi, judicem Ecclesiasticum non debere etiam in hoc negotio eadem severitate uti cum omnibus, sed habiturum esse personarum delectum, quia ex opposito sequuntur scandala et schismata, quibus obviandum est. Cum ergo rudis populus hoc non possit discernere, multoque majus periculum sit scandali et schismatis, si statim ipso facto quantumvis publico, hoc committatur subditis ipsis, fit, ut nulla ratione credi possit, excommunicationem per se et ipso facto effectum secum ferre.

41. Quapropter non censeo certum, quod idem Abbas ibi, num. 6, asseruit, ex illo textu id colligens, subditos excommunicatorum, absque alia sententia, esse absolutos in obedientia domini excommunicati, nisi forte intelligat de sententia condemnatoria, nam probabile est declaratoriam sufficere; quod vero illa necessaria non sit, neque ex

illo textu colligitur, nec probari potest propter dicta. Et eodem modo intelligendum censeo cap. Nos Sanctorum, 15, quæst. 6. Ante talem ergo sententiam communicare poterunt modo superius declarato, scilicet in necessariis ad suum debitum solvendum, et non alias; post sententiam vero nullo modo. Atque eadem proportione loquendum est de dominis respectu subditorum; non enim possunt cum illis communicare, simpliciter loquendo; possunt tamen ea communicatione uti, quæ ad suum munus in iis, quæ sibi licita sunt, exequendum, vel ad sua jura exigenda necessaria fuerit; post sententiam vero declaratoriam nihil horum possunt, cum jam omni jure seu usu privati sint.

SECTIO VII.

Utrum spirituali jurisdictioni alicujus excommunicati subjecti licite cum illo communicare valeant.

1. *Conclusio.* — Ex his, quæ de subditis temporalibus diximus, definiri facile potest simile dubium de subditis spiritualibus, ut sunt clerici respectu Episcopi, et omnes alii in causis spiritualibus, et regulares respectu sui Prælati. Dubitari ergo potest, an hi possint, vel debeant suis superioribus excommunicatis communicare. Et ratio dubitandi est, quia eadem obligatio videtur esse in his subditis, quæ est in aliis. Nihilominus dicendum est, hos subditos, per se loquendo, non posse cum suis superioribus communicare, nec superiores excommunicati cum ipsis. Ratio specialis in his est, quia hæc communicatio pendet ex subjectione; nam de hoc solum est quæstio, scilicet, an propter hunc titulum possint communicare. Rursus subjectio pendet ex jurisdictione spirituali, nam hic non est aliud vinculum, neque alius domini titulus. At vero hi Prælati per excommunicationem privantur omni usu spiritualis jurisdictionis; ergo et subditi privantur tunc omni usu subjectionis proportionatæ; ergo privantur omni communicatione, ad quam hoc titulo esse poterant obligati. Et de clericis respectu Episcopi omnes Doctores hoc admittunt, sumiturque ex cap. ult. de Excess. Prælat., et ex cap. Miratus, 93 dist., et cap. Sacerdos, 2, quæst. 7. Omnes vero excipiunt clericos familiares, et servientes Episcopo. Sed illa proprie non est exceptio, si formaliter loquamur, quia illi non communicant titulo subjectionis Episcopalis, ut sic dicam, sed titulo famulatus, et quia ratione mercedis

seu stipendii sunt obligati. Unde communicare possunt in his quæ domestica, et (ut sic dicam) familiaria sunt, non vero in Episcopalibus.

2. *An in monachis respectu Abbatis locum habeat conclusio.* — De monachis vero respectu Abbatis excommunicati, est res magis controversa inter Doctores; nam Paludanus, Richardus, et alii, in 4, dist. 18, negant posse communicare, sicut et nos diximus. Adrianus vero, Sylvester, Soto, et alii affirmant, propter cohabitationem, et familiaritatem necessariam inter religiosos, et Prælatum suum, quam vitare non possunt. Verumtamen, si inter personam, et officium, et titulos communicationis distinguamus, facile tolletur controversia; nam monachi, quatenus subditi sunt, cum Prælato, ut Prælati est, communicare non possunt, ut aperte probat ratio facta, quia nullum actum Prælati ipse exercere potest, et ideo simpliciter loquendo de Prælato, optime negatur illi communicatio. At vero cum persona Prælati cohabitare sine dubio possunt alii religiosi, non vero aliter cum illo communicare, quam possent cum alio religioso ejusdem domus, si excommunicatus esset. Neque enim alter eorum cogendus est domum suam deserere, ut per se patet. Nec vero libere in omnibus communicare possunt, quia nullum ad hoc habent privilegium, sed in his tantum, quæ morali modo, et juxta communem usum talis cohabitationis vitari non possunt. Neque invenio quo titulo, vel quo privilegio plus Prælati excommunicato concedendum sit, quam alteri religioso excommunicato, cum hoc ipso, quod excommunicatus est, jam non possit se gerere Prælatum. Et confirmatur, nam si Prælati sit suspensus ab officio, pro tunc ita habetur ac alius privatus religiosus; sed excommunicatio major includit eminenter suspensionem ab officio; ergo ratione officii nulla communicatio tunc licita est cum Prælato; solum posset excipi, si haberet aliquem vel aliquos religiosos specialiter ad ejus corporale obsequium deputatos; non enim illis privandus est propter excommunicationem; poterit ergo cum illis familiariter communicare, non titulo prælationis, sed quasi servitutis vel necessitatis. Verumtamen hoc ipsum non est Prælati proprium, sed in quolibet alio religioso habente similes familiares vel socios, locum habet.

3. *An possint subditi Prælatum excommunicatum non denunciatum vitare.* — *Resolutio.*

— Ut autem hæc explicentur, supponendum est, simpliciter procedere in excommunicato denunciato, et manifesto percussore clerici. Quod ad alios vero non denunciatos dubium est, an Prælati sic excommunicati possint vitari a subdito. Ratio dubii est, quia hi excommunicati ante denunciationem non sunt privati usu jurisdictionis, ut in superioribus diximus; hæc enim ratione sacramentum pœnitentiæ a tali excommunicato collatum, validum est, quia jurisdictionem retinet; ergo Episcopus, vel Prælati etiam jurisdictionis religionem retinet, quamdiu denunciatus non est; ergo præcipere possunt et obligare; ergo et subditi tenentur obedire, et consequenter communicare. In contrarium vero est, quia Extravag. *Ad evitanda*, nullum commodum vel privilegium concedit ipsi excommunicato; ergo non concedit ei aliquam potestatem, qua possit alios ad secum communicandum obligare. Propter quod sæpe in superioribus diximus, quod, licet ex vi illius Extravagantis, possimus licite cum his excommunicatis communicare, non tamen obligamur; ergo idem in præsentibus dicendum est. Atque hæc pars vera mihi esse videtur, nam prædicta ratione efficaciter probatur. Quapropter existimo ita posse hujusmodi subditos vitare nunc suos superiores excommunicatos, sicut ante illam Extravagantem poterant, scilicet vel occulte, si excommunicatio sit occulta, vel publice, si sit publica; differentiamque solum esse in obligatione. Cum ergo dicuntur hi excommunicati retinere jurisdictionem quamdiu denunciati non sunt, intelligendum est in his, quæ pertinent ad subsidium vel levamen eorum, qui cum eis communicare volunt; non vero in iis, quæ pertinent ad onus et gravamen eorum. Vel certe (et in idem redit) intelligitur de usu jurisdictionis voluntario ipsis subditis, et ex eorum consensu quodammodo procedente, qualis maxime exercetur in foro pœnitentiæ, non vero de usu ipsis involuntario, et extorque ab eis consensum, et communicationem; hoc enim jus non manebat in excommunicato ante Extravagantem. *Ad evitanda*, neque per illam ei concessum est.

4. *An possit superior cum subdito denunciato communicare.* — Et ex his facile definitur, quod dicendum sit, quando e contrario subditus est excommunicatus, an superior cum illo communicare possit, etiam post denunciationem nominatim factam. Dicendum est enim, simpliciter loquendo, non

posse, etiam quoad hanc communicationem civilem et politicam, et non intercedente alio titulo necessitatis vel servitii, etc., ut in superioribus explicatum est. Quia in cap. Quoniam multos, non fit harum personarum exceptio, neque in eis invenitur peculiaris ratio aut necessitas. Quod adeo verum est, ut neque Episcopus ipse possit communicare cum subdito a se excommunicato, ut constat ex cap. Cum desideres, de Sent. excomm.; nam in minorem excommunicationem incidit, si cum eo communicet, ut ex eodem textu colligitur. Eademque ratione si in crimine communicet, in majorem incidet excommunicationem, juxta cap. Nuper, et cap. Si concubinæ, de Sentent. excomm., et cap. Statuimus, eodem titulo, in 6. Nam, quia hæc excommunicatio, sive minor ob communicationem vulgarem, sive major ob communicationem in crimine, ipso jure lata est, eam incurrit ipse etiam excommunicator, si suam censuram violet, ut recte docuerunt Abbas, et alii in dicto cap. Nuper, et Innocentius, in cap. Quod in dubiis, de Sent. excomm., et Hostiens., in Summ., num. 16 ejusdem tituli, contra Glossam in dicto cap. Statuimus, verb. *Constitutionibus*. Et quosdam alios, qui oppositum dixerunt, ex eo quod nullus potest excommunicationem a se latam incurere. Verumtamen Episcopus in dicto casu non incurrit excommunicationem a se latam, sed latam a jure, supposita vero alia, quam ipse tulit. Est ergo hæc excommunicatio prohibita sub eadem censura his superioribus respectu suorum subditorum, sive ab ipsis, sive ab aliis excommunicati sint. Nihilominus tamen addendum est, hos superiores non privari jure quod habent ad regendos subditos, præcipiendo, monendo, etc. Unde quantum ad hos actus communicare cum eis possunt, imo et debent pro ratione muneris sui. Et pari ratione e converso subditi poterunt et debent communicationem proportionatam, seu correlativam, ut sic dicam, eis exhibere, quia unum ex alio consequitur, ut sæpe dictum est.

SECTIO VIII.

Utrum ratione cujusvis contractus liceat communicatio externa cum excommunicato.

1. *De debitore excommunicato qui ante excommunicationem debitum contraxit.* — Duplex hic involvitur quaestio: una est quando antecessit contractus, an postea liceat com-

municatio, quæ ex illo oritur, et necessaria est, vel ad recuperandum a debitore debitum, vel ad solvendum illud, et similia. Altera est, an liceat denuo cum excommunicato contrahere.

2. In priori quaestione res fere est extra controversiam; aut enim consideratur excommunicatus, ut creditor, vel ut debitor; si sit debitor, integra manent obligatio ex parte ejus, et jus ex parte alterius, non minus quam ante excommunicationem erant, quia excommunicatio nullum favorem confert excommunicato, aut ejus onera sublevat, neque alium innocentem et non excommunicatum privat jure, aut commodo suo. Quapropter ei, qui creditor est excommunicati, licita est omnis actio et communicatio, quæ ad debitum exigendum necessaria vel utilis est, etiam si debitor denunciatus sit, quod præter rationem factam confirmat cap. Intelleximus, de Judic., ubi contra excommunicatum datur creditori actio in judicio; ergo multo magis extra judicium licebit petere debitum, vel scribere litteras, vel aliquid simile. Quod non est adeo restringendum, ut præcise illa verba, vel actiones licita sint, quæ ad effectum intentum sunt necessariae; nam licet aliqua alia misceantur, quæ (si humano et politico modo agendum sit) vix possunt vitari, non peccabitur, argument. cap. Cum voluntate, de Sentent. excomm. Nam, sicut ibi dicitur, eum, qui loquitur cum excommunicato propter bonum animæ ejus, posse aliqua alia miscere, ut ei magis proficiat, ita hic dicimus posse hunc creditorem, aliqua alia agere vel verba interponere, ut suum negotium commodius tractet. Excommunicato autem ipsi non solum licet, sed etiam necessaria et sub obligatione est ea communicatio, quæ ad persolvendum debitum seu obligationem explendam fuerit necessaria; nam ad hoc tenebatur antea, et per excommunicationem ea obligatione liberatus non est, ut diximus.

3. *De excommunicato creditore, quando obligatio excommunicationem præcessit.* — Si autem excommunicatus ipse creditor sit, constat in primis ipsum non esse suo jure, vel debito privatum propter excommunicationem; nam excommunicatio, ut supra dixi, per se non privat dominio rerum temporalium, nec jure, quod quis habet, ut ei persolvantur. Nihilominus tamen jura privant excommunicatum actione petendi debita in judicio, ut infra videbimus; tamen non invenio esse illi specialiter prohibitum ne

privatim et communi modo possit a suo creditore debitum exigere, si tempus sit expletum, pro quo alter solvere tenetur, quia ille in conscientia ad id obligatus manet, cum excommunicatus jus suum integrum retineat; ergo alter etiam non peccabit hoc debitum petendo, et communicatione, quæ ad hoc fuerit necessaria, utendo; et ita affirmavit Cajetanus, in Summ., verb. *Excommunicatio*, cap. de Iis quæ excomm. illicita sunt, in fine. Et potest confirmari, quia propter moralem necessitatem, vel utilitatem, vel in defensionem rerum suarum, concedunt omnes posse excommunicatum auxilium ab aliis petere; quid ergo mirum, quod res suas, seu sibi debitas possit postulare?

4. *An teneatur debitor creditori excommunicato debitum solvere.* — *Abbatibus sententia.* — Dubitant tamen Doctores, an in eo casu possit vel teneatur debitor creditori excommunicato tale debitum solvere. Quod tractat Abbas in cap. Inter alia, de Sentent. excomm., in fine. Et respondet non debere ipsi excommunicato debitum solvere, sed in ædem sacram illud deponere, donec alter absolvatur. Probat ex Glossa, in cap. Juratos, 15, q. 6. Sed ibi nihil habet; forte voluit allegare Glossam, in cap. Nos Sanctorum, verb. *Constituti sunt*, eadem causa et quæst., quæ aperte tenet illam sententiam; varias tamen rationes adducit nullius momenti, præter illam, quod cum excommunicato communicandum non est nisi in casibus a jure expressis. Hic autem casus non exprimitur in c. Quoniam multos, neque in c. Inter alia. Qua sola ratione Abbas utitur. Eadem opinionem tenet Glossa, in cap. ult. de Hæret., quæ ait, licet juraverit quis tali die solvere, si illo die alter sit excommunicatus, solvere non debere, quia semper subintelligitur conditio, si licite possim, aut si sis in statu, in quo possim tecum communicare. Loquitur vero specialiter de excommunicato hæretico. Citatur etiam pro eadem sententia Innocentius, in cap. Cum nostris, de Concess. præbend.; sed immerito.

5. *Vera sententia.* — *Panormitani sententiæ satisfi.* — Contrariam sententiam satis securam et probabiliorum esse opinor, quam tenet Innocent., in cap. Veritatis, de Dol. et contumac., et moderni auctores statim citandi idem necessario sentire debent. Ratio est, quia hujusmodi debitor remanet obligatus ad solvendum, cum alter non sit privatus aut impeditus, vel quasi suspensus jure suo; ergo non est ei prohibita communicatio necessaria

ad hanc obligationem explendam. Hac enim ratione usus est Summus Pontifex, in dicto cap. Inter alia, non ut speciali, sed ut universali in hac materia, quoties obligatio præcessit excommunicationem, et post illam permanet. Et illa utuntur D. Thom. et alii auctores, ut concludant, v. gr., debere communicare cum filio excommunicato in illa providentia paterna quam illi debet, et sic de aliis; ergo idem erit in præsentibus. Quod recte annotavit Sylvester, verb. *Excomm.*, 5, n. 21, ubi hanc nostram sententiam defendit, et plures in eam refert. Quapropter non placet, quod Panormitan. supra ait, ex illo textu sumi argumentum in contrarium ab speciali; nam revera ibi nihil speciale traditur, quod in debitore locum non habeat servata proportionem. In cap. vero Quoniam multos, fit exceptio specialis aliquarum personarum, inter quas fatemur non comprehendi debitorem, quia illi expresse non conceditur absolute et simpliciter civilis communicatio, sicut ibi nominatis, neque in eo invenitur eadem ratio vel necessitas continuæ habitationis et inevitabilis familiaritatis, quæ est inter virum et uxorem, aliasque personas ibi nominatas. Nihilominus tamen proportionalis communicatio ei necessaria ad suam obligationem implendam non est deneganda, quia hæc non ex speciali concessionem aut exceptionem, sed ex generali ratione obligationis implendæ derivatur. Unde a fortiori posset etiam comprehendi sub illa generali clausula dicti cap. Quoniam multos, quia non prohibemur dare aliqua excommunicato humanitatis causa; ergo multo minus prohibemur dare debiti vel justitiæ causa; si autem communicatio prohibita non est, obligatio sive ex sola justitia, sive etiam ex juramento orta sit, pro suo tempore urget, ut impleatur.

6. *Argumento a simili sententia confirmatur.* — Accedit tandem, quod frequenter auctores docent, contractus societatis, et similes, cum aliquo initos ante excommunicationem, propter supervenientem excommunicationem non impediri, quominus impleantur. Quod tenet Gloss., in cap. 1, 41 d., et idem significat Gloss., in cap. Si vere, de Sentent. excomm., quas refert et sequitur Covarruvias, in cap. Alma, part. 1, § 1, num. 8. Sed dicunt aliqui, posse aliquem uti contractu inito cum excommunicato ante excommunicationem, in utilitatem vel favorem suum, non vero utilitatem vel favorem ipsius excommunicati. Sed hoc est falsum, quando communicatio oritur

ex obligatione justitiæ vel alia simili, ut patet ex dicto c. Inter alia. Ubi obligatio implenda dicitur ipsi excommunicato, quia illi debita est, non quia sit utilis servienti vel solventi; et justitiæ æquitas id postulat; hæc enim æqualitatem ex utraque parte requirit. Et quamvis in pœnam potuisset excommunicatus suo jure privari, per excommunicationem tamen id non fit, et ideo justitiæ æquitas integra ex utraque parte perseverat.

De contractibus ab excommunicato factis tempore excommunicationis.

7. *An contractus ab excommunicato factus sit validus.* — Dicendum superest de alio membro, scilicet, quando contractus cum jam excommunicato fit. In quo est certum non licere per se loquendo contractum ullum cum excommunicato facere, quia non potest fieri, nisi communicando cum illo, quod generaliter prohibitum est. Dico autem *per se*, id est, exceptis casibus necessitatis, de quibus supra dictum est. Loquor etiam de excommunicato denunciato seu vitando juxta novum jus Extravag. *Ad evitanda*, nam cum aliis excommunicatis sicut communicare licet, ita et contractus facere. Dicunt autem aliqui hoc non esse licitum excommunicatis ipsis non denunciatis, sed aliis tantum, qui cum eis contrahunt. Verumtamen ne hoc privilegium sit frustra, et ut sine peccato vel cooperatione ad peccatum alii possint illo uti, dicendum necessario est, ipsis quidem excommunicatis non licere contractum inchoare vel ad illum invitare; aliis vero licere invitare ipsos, et tunc eis etiam licitum esse contrahere, ut in similibus in superioribus explicatum est. Dubitatio vero superest, an contractus inchoati cum excommunicato denunciato validi sint. Nam aliqui Canonistæ negant esse validos, propter quoddam generale principium juris, scilicet: *Quæ contra legem fiunt, invalida sunt*, l. Non dubium, C. de Legibus, et cap. Quæ contra jus, de Regul. jur., in 6. Sed hæc sententia non habet sufficiens fundamentum, quia etiam est juris principium: *Multa fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent*, ut ex multis juribus notat Glossa in dicta Regula 64. Oportet ergo, ut lex irritans actum, et illum specialiter prohibeat, et circa conditionem versetur, quæ ad substantiam actus pertineat, vel tali modo feratur, ut in ea satis declaretur non solum prohibere, sed etiam irritare actum. At vero in presenti hoc locum non

habet, quia neque hic prohibitio est specialis sub ratione contractus, sed solum sub generali ratione communicationis, neque ostendi potest in jure aliquod verbum, quo hujusmodi contractus irritari significetur.

8. *Conclusio.* — Quapropter mihi videtur vera sententia, quæ affirmat hos contractus, si alium defectum non habeant, validos esse, quantum ad substantiam eorum et obligationem mutuam. Est communis Canonistarum, in c. Si vere, de Sentent. excom., et in c. Veritatis, de Dolo et contum., ubi præsertim Innocentius et Abbas, et alii, quos refert et sequitur Covarr., cap. Alma, part. 4, § 4, n. 9; Joan. de Lignan., tract. de Cens., § 15; Castr., lib. 2 de Potestat. leg. pœn., cap. ult. Et pro hac sententia citatur textus in c. Felicis, § Verum, de Pœnis, in 6, in quo expendenda sunt illa verba: *Et debitorum illorum, quæ contracta fuerunt de postmodum acquisitis, repetitio non negetur*, scilicet, cuidam excommunicato post absolutionem obtentam; supponit ergo Pontifex, contractus ab illo factos durante excommunicatione validos fuisse, et ex vi illorum alios debitores constituisse, quandoquidem contra illos repetitio non negatur. Secundo probari potest inductione, nam matrimonium cum excommunicato contractum validum est, cap. Significasti, de Eo qui duxit. Item professio in religione ab excommunicato facta valida est, cap. Cum illorum, de Sentent. excom., ut ibi notat Abbas. Item donatio ab excommunicato facta valida est, ex cap. Inter dilectos, de Donationibus; ergo idem censendum est de aliis contractibus; nam hi non ob specialem rationem censentur validi, sed ex generali, quod contractus mutuo consensu verbis expresso perficitur, idque satis est ad ejus valorem, quamdiu per superiorem vel legem non irritatur, quod in presenti nullibi factum legitur generaliter, sed specialiter in hæreticis vel schismaticis id statutum est in c. Excommunicamus, § Credentes, de Hæreticis, juncta Glossa ibi, verb. *Intestabilis*, et in l. Manichæos, C. de Hæret., et in l. Apostatarum, C. de Apost., de quorum intelligentia, et an illi contractus sint ipso facto irriti vel irritabiles per sententiam declaratoriam criminis, si postea feratur, eo quod usque ad diem criminis retrahitur, hoc (inquam) non est hoc loco explicandum; nam licet demus illos contractus esse irritos, inde potius confirmatur sententia proposita. Nam quia hic non est effectus excommunicationis secundum se, ideo in illis delictis propter eorum gravi-

tatem adjuncta est illa pœna, sicut supra dicebamus, privationem domini propriarum facultatum esse specialem pœnam impositam hæreticis, et inde potius probari per argumentum ab speciali, talem pœnam non esse effectum excommunicationis; ita ergo in presenti dicimus. Denique, ratio hujus veritatis jam reddita est, nimirum, quia hi contractus habent sufficientem causam sui valoris, et non habent in jure causam impediendam seu irritantem.

9. *Triplici ex capite potest contractus ab excommunicato factus esse nullus.* — *Primum.* — *Covarruv. rejicitur.* — Dixi autem, si alium defectum non habeant, nam aliunde clarum est posse hos contractus esse invalidos; sed quia hoc commune est contractibus etiam inter non excommunicatos perfectis, ideo ad præsentem doctrinam illud est per accidens. Sunt tamen tres speciales causæ nullitatis annotandæ, quæ ad præsentem materiam spectant. Prima est, si contractus non solum cum excommunicato transactus sit, sed etiam in virtute alicujus rescripti per excommunicatum impetrati, suppletis aliquam conditionem, sine quo contractus non valeret; tunc enim ille contractus invalidus erit, non quia cum excommunicato factus, sed quia in virtute rescripti, quod nullum fuit, utpote per excommunicatum impetrati, juxta cap. 4 de Rescriptis, in 6. Unde factum est, ut tali contractui defuerit necessaria conditio ad valorem ejus, quia illa supplenda erat per rescriptum, ut supponimus; rescriptum autem id non fecit, eo quod nullum fuit. Quod bene annotavit Felinus, dicto cap. Cum illorum, et in cap. finali de Except. Cujus sententiam falsam esse sine causa dixit Covarruvias sequens Ludovicum Gomez in Epitome 4 Decretal., part. 2, cap. 6, in princip., n. 3; nullum autem ejus sententiæ probabile fundamentum video, nisi loquatur de rescripto, quod non supplet substantialem conditionem contractus; tunc enim licet ipsum nullum sit, poterit contractus validus esse, ut per se constat. At vero, si rescriptum est de conditione substantiali contractus, ut de supplenda ætate necessaria aut de dispensando gradu prohibito, vel quid simile, tunc non est dubium, quin contractus nullus sit ob rescripti nullitatem. Unde etiamsi contrahentes postea tempore contractus jam essent ab excommunicatione absoluti, nihilominus contractus esset nullus ob nullitatem rescripti; ut si rescriptum esset nullum ex quocumque alio capite, con-

tractus esset nullus, quia in illo fundaretur. Unde constat hanc nullitatem esse extrinsecam et accidentariam ad rem, de qua nunc agimus.

10. *Secundum.* — Altera causa nullitatis esse potest, si non solum contractus ipse illicitè fiat contra communionem per excommunicationem prohibitam, sed etiam quasi objective (ut sic dicam) contractus excommunicationi adversetur; ut si fiat promissio de contractu alio faciendo excommunicatione durante, nulla esset promissio, utpote de re illicita; sicut alias dici solet in materia de Voto, votum illicitè factum validum esse, votum autem de re illicita esse nullum; et ut dicitur in Regul. juris 54, in 6: *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum*; et in 69: *In malis promissis fides non expedit observare*. Unde hoc etiam impedimentum ad rem præsentem accidentarium est, quia talis contractus etiam inter non excommunicatos factus nullus esset; ut si duo ante excommunicationem inter se convenirent de re aliqua vel communicatione facienda tempore excommunicationis, et contra ejus prohibitionem, pactio esset de objecto iniqua, et consequenter nulla.

11. *Tertium nullitatis caput.* — Tertia causa nullitatis esse potest, si quis excommunicatus contractum perficiat ut persona publica et Ecclesiæ minister, per potestatem, quam habet ex vi sui muneris vel beneficii, quam tamen potestatem suspensam habet ex vi excommunicationis; tunc enim contractus erit nullus ex defectu potestatis ad contrahendum; sicut in superioribus diximus, et in sequenti sectione dicemus, actus jurisdictionis ab excommunicato factos nullos esse, quia excommunicatio suspendit jurisdictionem; ita ergo est in presenti, quando excommunicatio suspendit ab illo officio vel munere, a quo valor contractus pendet. Et hoc sensu dixit Gabriel, in 4, dist. 48, quæst. 2, art. 3, non valere contractus per excommunicatum celebratos ratione publici officii, si quod habet. Sic etiam dixerunt aliqui Canonistæ, contractum factum ab excommunicato de rebus propriis esse validum, contractum vero de rebus Ecclesiæ non valere; id enim intelligendum est quando de rebus Ecclesiæ aliquis ex officio curam gerit, ratione sui beneficii vel publici muneris, et hoc titulo contractum perficit. Nam, quia per excommunicationem suspensus est ab illo munere, ideo tales contractus irriti sunt. Denique hoc confirmat cap. Veritatis, de Dolo et contum. Hæc autem nullitas non per se et